

об'єкта-носія слідоутворюючі мікрооб'єкти можуть бути долучені до матеріалів кримінального провадження як речові докази разом із предметом, від якого вони відокремлені, з вказівкою причини їх відокремлення в постанові про приєднання. Якщо під час проведення експертного дослідження мікрооб'єкти на конкретному предметі були знищені (слідоутворююча речовина витрачена), цей предмет також варто додати до матеріалів кримінального провадження як речовий доказ. У процесі доказування він підтверджуватиме достовірність предмета, його належність конкретній особі, знаходження на місці події тощо. Факт виявлення на предметі мікрооб'єктів із певними ознаками буде підтверджений протоколом огляду і експертним висновком.

Таким чином, широке впровадження в практику сучасних методів використання мікрооб'єктів у розслідуванні кримінальних правопорушень потребує спеціального навчання слідчих, які повинні бути озброєні певними знаннями в галузі судової мікрології, володіти технічними прийомами й методами роботи з мікрооб'єктами. Це – необхідні знання та вміння професійної підготовки слідчого, складова програми курсу криміналістики і спеціальних курсів для судово-прокурорсько-слідчої спеціалізації у закладах вищої освіти. Для слідчих, які не пройшли спеціальне навчання, потрібно на місцях організовувати заняття з вивчення основних криміналістичних методів роботи з мікрооб'єктами, можливостей їх дослідження й доказового значення в розслідуванні кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Голос України 2012. № 90–91.
2. Судова медицина : підручник; за заг. ред. А.С. Лісового, Л.Л. Голубовича. Київ : Атіка, 2008. 483с.
3. Судово-експертна діяльність: довідник для суддів. Київ, 2003.

Кобець Микола Вікторович,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗАСТОСУВАННЯ GPS-ТРЕКЕРІВ У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Підвищення ефективності і якості здійснення органами та підрозділами Національної поліції України правоохоронних функцій на основі активного використання досягнень науково-технічного прогресу є важливим чинником успішного виконання сучасних завдань з ефективної боротьби з кримінальними правопорушеннями та забезпечення правопорядку в державі.

До таких сучасних досягнень можна віднести GPS-трекери, що активно застосовують працівники правоохоронних органів для виявлення та встановлення факту вчинення кримінальних правопорушень.

GPS-трекери працівники оперативних підрозділів найчастіше застосовують для виявлення та документування таких кримінальних правопорушень як незаконне заволодіння транспортними засобами, для встановлення факту розкрадання палива з транспортного засобу далекобійників, відстеження транспортного засобу, який використовується для вчинення злочину, речей, що можуть бути предметом злочину, відстеження руху предметів під час відпрацювання такого злочину як неправомірна вигода та ін.

Під час незаконного заволодіння транспортними засобами та інших правопорушень злочинці інколи намагаються вивести GPS-трекер з ладу. Для цього вони застосовують такі технічні засоби як генератор шуму для радіоподавлення GSM / GPS радіосигналу від трекера такими пристроями, як «Сапсан+», «Скорпион Pro», «Терминатор» тощо. Однак більшість GPS-трекерів мають вбудовану пам'ять на кілька тисяч точок і можуть записувати своє місце розташування під час відсутності зв'язку з мережею GSM. При цьому після відновлення з'єднання з серверним центром вся накопичена інформація передається до приймальних пристроїв. Деякі програмні комплекси передбачають спрацювання тривожного повідомлення (alarm – сигналу) у момент втрати радіозв'язку з пристроєм, що дозволяє вжити заходів екстреного реагування відразу ж після активації зловмисником засобів радіоподавлення GSM радіосигналу. Інколи трекери виводять з ладу шляхом впливу на них високої напруги або електромагнітних хвиль.

Попередньо перед незаконним заволодінням транспортного засобу злочинці інколи вмикають індикатор поля, наприклад «iProtect 1216» тощо з метою виявлення наявності у транспортному засобу будь-яких джерел випромінювання радіосигналів, зокрема GPS-трекера. Проте є такі трекери, наприклад «Pilgrim», «X keeper» тощо, які можна програмувати інтервал (періодичність) подачі SMS повідомлень. При подачі сигналу не більше двох разів у сутки ці пристрої можуть безперервно працювати протягом 2 років. Якщо надійшло повідомлення про зміну координати місцезнаходження транспортного засобу, що спостерігається можна з стільникового радіотелефону задати інший необхідний інтервал надходження радіосигналу.

Після незаконного заволодіння транспортним засобом злочинці, як правило, переганяють його у попередньо підготовлений гараж з метою відстою для продажу, переробки, розборки на запчастини тощо. Зазвичай підготовлені гаражі знаходяться в автокооперативах. Приблизне місцезнаходження транспортного засобу можна встановити використовуючи данні з камер теленагляду, що розміщені на автошляхах чи приватних камер охорони.

Відзначимо, що принцип роботи генератора шуму загалом полягає у створенні широкосмугового шумової електромагнітної перешкоди в діапазоні частот від 0,01 до 1800 МГц, зокрема у нашому випадку GSM / GPS радіосигналу, який зазвичай будується за принципом випромінювання радіоперешкод типу «білий шум», який подавляє радіопристрій на відстані від 5 до 20 метрів. Для визначення місцезнаходження такого пристрою і разом з тим транспортного засобу, що розшукується слід використовувати радіоскануючі пристрої, наприклад потужні портативні сканери чи пересувні комплекси радіомоніторингу рухомого (мобільного) зв'язку. Ці пристрої можуть запеленгувати роботу радіоподавлювача за джерелом його випромінювання радіосигналу типу «білий шум». При цьому портативний радіосканер слід переміщувати уздовж гаражів автокооперативу, а комплекси радіомоніторингу рухомого (мобільного) зв'язку можна установлювати поряд з автокооперативом.

Розглянемо порядок документування та деякі способи легалізації застосування GPS-трекерів правоохоронцями з метою установлення факту незаконного заволодіння транспортними засобами.

За допомогою GPS-трекерів правоохоронцями здійснюється така дія як спостереження. Стаття 269 Кримінальний процесуальний кодекс України [6] та пункт 11 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [9] визначають такі види спостереження як за особою, річчю або місцем. При цьому згідно пункту 1.11.11 наказу ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження [7]. У такому випадку якщо результат такого спостереження оформлювати як дія за особою, то обов'язково необхідна ухвала слідчого судді, оскільки така дія відповідно до частині 2 статті 31 Конституції України [4] тимчасово обмежує конституційні права людини. Якщо оформлювати спостереження за транспортним засобом як за річчю, то ухвала слідчого судді не потрібна. Відповідно до частині 2 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про

прийняте рішення прокурора [9]. Також варто зазначити, що відповідно до пункту 1.15 наказу ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться незалежно від тяжкості злочину, лише передбачені статтями 268 (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), 269 (спостереження за особою, речю або місцем) у виняткових невідкладних випадках, визначених статтею 250 КПК України дозволяється проводити до постановлення ухвали слідчого судді [7].

Однак у правоохоронцях на практиці виникають деякі питання стосовно відношення GPS-трекерів до поняття спеціальних технічних засобів, які мають специфіку їх використання та можливі способи легалізації отриманих матеріалів.

Щодо відношення GPS-трекерів до спеціальних технічних засобів варто зазначити, що GPS-трекер це пристрій загально-побутового використання. Він не відноситься до такого різновиду оперативної техніки як спеціальні технічні засоби відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 669 «Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації», у якому зазначено, що «окремі ознаки виробів галузевого та побутового використання (зокрема, мініатюрність, багатофункціональність, можливість негласного отримання інформації) не є підставами для визначення його належності до спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів електрозв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації» [1]. Тому його можуть застосовувати правоохоронці за загальними документами.

На відміну від трекерів, які застосовують у загально-побутовому напрямі до GPS-трекерів як радіомаячка, що використовуються працівниками правоохоронних органів для виконання завдань з виявлення кримінальних правопорушень під час його прихованої установки, висуваються такі вимоги: пристрій повинен мати невеликі габарити, що можна непомітно розмістити всередині або зовні салону транспортного засобу; відсутність зовнішніх антен; наявність автономного живлення; працювати автономно протягом значного проміжку часу та з високою точністю визначати координати об'єкта чи транспортного засобу.

Щодо можливої легалізації отриманої інформації. У процесі судового розгляду може виникнути питання щодо прив'язки обвинуваченого до транспортного засобу, який спостерігався у разі здійснення такої дії як спостереження за речю. У такому випадку є деякі варіанти легалізації застосування GPS-трекеру. Перший спосіб –

наявність свідків, які бачили як особа сідала за кермо транспортного засобу. Другий спосіб – використання відеоматеріалів отриманих з камер теленагляду за дорожнім рухом чи використання відеоматеріалів із системи «Безпечне місто». Третій варіант – використання оперативної комбінації. Наприклад, стаття 35 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає можливі варіанти, в яких працівник поліції має право зупиняти транспортний засіб [8]. При цьому поліцейський відповідно до статті 40 Закону України «Про Національну поліцію» під час спілкування з громадянами повинен застосовувати засоби фото-, відеофіксації [8]. Такі дії підтверджують інформацію, що обвинувальна особа в певний день і час була за кермом транспортного засобу, який спостерігається.

Відповідно до частини 2 статті 269 КПК України за результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та/або відеозапис [6].

Список використаних джерел

1. Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації : постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 669.

2. Кобець М. В. Спеціальні технічні засоби у протидії організованій злочинності: поняття та правові норми їх застосування. Протидія організованій злочинній діяльності : матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 19 квіт. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 38–42.

3. Кобець М. В. Навігаційні системи в правоохоронній діяльності. Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності : матеріали IV міжнарод. наук.-практ. конф. (Україна, Київ, 26–27 листопада 2009 р.). Київ : Київ. нац. ун-т вн. справ, 2009. – С. 66–68.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254К/96-ВР.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. №2341–III // ВВРУ, № 25–26. Ст. 131.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI.

7. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5.

8. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII.

9. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. №2135–XII // ВВРУ, 1992. № 22. Ст. 303.